

Prof. dr hab. Jakub Lewicki
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Tel. 509 436 048.
E-mail: jakublewicki@poczta.onet.pl

Warszawa 31 X 2017 r.

Recenzja pracy doktorskiej pt. *Cokół budynku - funkcja i forma.*

Autor: mgr inż. arch. Maciej Bartos; promotor: dr hab. inż. arch. Jan Kurek, profesor
Politechniki Krakowskiej.

Praca doktorska mgr inż. arch. Macieja Bartosa „Cokół budynku - funkcja i forma”, Kraków - Wrocław 2016, liczy łącznie 176 stron tekstu oraz 379 ilustracji. Praca napisana jest precyzyjnym językiem, a stosowana terminologia jest poprawna. Opracowanie omawia funkcję i przemiany cokołów na przykładzie wybranych budowli. Doktorant swobodnie porusza się po różnych zagadnieniach relacjonując zarówno teorię architektury jak i opisuje działa architektoniczne. Doktorant był dobrze przygotowany do napisania pracy, a przed ukończeniem dysertacji opublikował 6 artykułów w recenzowanych wydawnictwach, a także wygłosił 3 referaty na sesjach naukowych.

Temat cokołu i jego rola jako części budynku jest bardzo ważny dla architekta - projektanta, ale i dla architekta teoretyka architektury. Jest też jednym z kluczowych problemów projektowych, budowlanych i kompozycyjnych zarówno pod względem estetycznym, jak i funkcjonalnym. Celem pracy było przeanalizowanie roli cokołu w projektowaniu i funkcjonowaniu dzieła architektonicznego.

Praca została podzielona na kilka części. W rozdziale pierwszym zawarto wprowadzenie do tematu, wyjaśnienie definicji cokołu, jak i metod jego kształtowania. W tym rozdziale Doktorant stwierdził, że w architekturze współczesnej rola cokołu jest marginalizowana, a wśród współczesnych zastosowań przeważają cokoły „o znaczeniu formalnym”, jak określił Doktorant. Jest to główna teza pracy. Kolejny podrozdział zawiera opis wykorzystanych metod badawczych, w wyniku zastosowania których wyłoniono przykłady cokołów będących przedmiotem analizy. W tym samym miejscu Doktorant wymienił wykorzystane w pracy metody badawcze podając tylko metodę porównawczą.

Kolejna część pracy zawiera przegląd cokołów w ujęciu historycznym od początków architektury po czasy współczesne. Ta empiryczna część pracy zawiera wyniki

08-12-2017
NA/408/2017

przeprowadzonych badań i wymienia konkretne wybrane przykłady cokołów. W tekście scharakteryzowano wybrane przykłady cokołów (lokalizacja, dane ogólne). Część tekstową poparto licznymi fotografiami i rysunkami prezentującymi cokoły jako fragmenty budynków. W sposób graficzny zilustrowano także wybrane rozwiązania budowlane cokołów. Jest to ważna część pracy. Część historyczną (rozdział 2) zamykają poprawne wnioski. Należało jednak wyraźniej podkreślić, że cokół został bardzo precyzyjnie zdefiniowany już w porządkach antycznych i wskazana byłaby szersza charakterystyka jego roli w tym okresie i w architekturze nowożytnej. Następny trzeci rozdział zawiera szeroką prezentację różnych przykładów funkcjonowania cokołów w architekturze współczesnej. Podsumowanie rozdziału stanowi wniosek, że formy współcześnie kształtowanego cokołu stały się możliwe dzięki zmianom technologicznym, które doprowadziły do zaprzeczenia dotychczasowych reguł kształtowania się cokołów. Kolejny czwarty rozdział prezentuje funkcje cokołu w budynku, jako elementu ochrony przed zawilgoceniem i stratami ciepła. Piąty rozdział omawia współczesne rozwiązania systemowe i producenckie cokołów. Osiągnięciem tych części pracy jest zestawienie przykładów różnorodnych rozwiązań budowlanych i materiałowych w odniesieniu do omawianych cokołów oraz zwrócenie uwagi na rolę w funkcjonowaniu i w kształtowaniu cokołów zastosowanych materiałów, w tym odmiennych rodzajów tynków. W rozdziale 5 Doktorant szerzej omówił problem izolacji cieplnej i wilgotnościowej cokołów biorąc pod uwagę zarówno różne materiały cokołów, jak i ich konstrukcję. Doktorant zwrócił uwagę na współczesne możliwości formowania cokołów. Zaprezentował przykładowe możliwości projektowego kształtowania cokołów zarówno pod względem rozwiązań budowlanych, jak i zastosowanych materiałów. Doktorant klarownie przedstawił też założenia i tezy poszczególnych rozdziałów pracy. Niektóre z nich mogłyby zostać znacznie szerzej rozbudowane w podsumowaniu pracy. Pracę zamyka rozdział 6 będącym krótkim podsumowaniem pracy. Zawiera on propozycje systematyki stosowanych cokołów opracowaną przez Doktoranta. Podsumowanie potwierdza tezę pracy o marginalizacji roli cokołu we współczesnej architekturze. Podsumowanie jest zbyt krótkie i zbyt lakoniczne. Uzupełnieniem pracy jest aneks zawierający różne przykłady współczesnego stosowania cokołu, które są odmienne od reguł klasycznych, jak i od rozwiązań spotykanych we współczesnej architekturze. Pracę zamyka wykaz publikowanej literatury zawierający spis 40 publikowanych pozycji i wiele źródeł internetowych - 27 stron internetowych bez dat dostępu i autorów haseł. Prawdopodobnie liczba ta jest zbyt mała i w rzeczywistości w tekście odwoływano się do większej liczby źródeł internetowych. Nie wymieniono innych miejsc kwerend, ani prac niepublikowanych, co także dziwi. Czyżby doktorant nie uwzględnił różnych ekspertyz. Na podstawie wielu z nich zostały opracowane

rysunki cokołów i ich projekty, co wynika z podpisów pod ilustracjami. Dalej zamieszczono oddzielny wykaz 378 ilustracji wraz ze wskazaniem ich źródła. Ostatnią częścią pracy jest streszczenie w języku angielskim i słowa klucze.

Dużą zaletą pracy jest szeroka prezentacja budowli z różnych epok i ich cokołów wraz z ich analizą i rysunkami pokazującymi konstrukcję budowli. Ważna jest problemowa konstrukcja pracy, co wymaga znacznie większej erudycji i przeglądu przykładów będących przedmiotem analizy. W kolejnych rozdziałach Doktorant zaprezentował też szeroki przegląd odmiennych rozwiązań cokołów, co umożliwia poruszanie się po różnorodnej problematyce.

Jednak konieczne jest wskazanie wątków dyskusyjnych. Są to:

1. Ograniczenie metod badawczych tylko do badań porównawczych (rozdz. 1.4, s. 12-13). W pracy Doktorant zastosował jednak więcej metod - np. wychodząc od badań empirycznych po przez analizy semantyczne.

2. Niejasno sprecyzowany zakres badań - zarówno pod względem terytorialnym, jak i chronologicznym. Nie wyjaśnia tego odpowiedni podrozdział (rozdz. 1.5, s. 13).

3. Postulowałbym szersze przeanalizowanie terminu *cokół*, zarówno w słownikach terminologicznych, jak i w wydawnictwach z architektury. Autor przeprowadził taką analizę, ale postulowałbym szersze rozważania. Konieczne byłoby przeanalizowanie znaczeń tego terminu w różnych wydawnictwach językowych. Opracowania niemieckie będą się opierały na precyzyjnych badaniach historycznych i porównawczych prowadzonych od lat 40 XIX wieku. Prace francuskie będą się opierały na badaniach architekta Eugène Emmanuel'a Viollet-le-Duc'a i jego uczniów. Prace i terminologia angielska za swój pierwowzór będzie miała akademickie badania prowadzone od pocz. XIX wieku na różnych uczelniach, jak i w różnych towarzystwach naukowych, organizacjach i stowarzyszeniach (np. z kręgu *National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty*). Stąd będą wynikały różnice w odmiennym postrzeganiu cokołu i jego roli w opracowaniach w różnych krajach, a później w pracach polskich autorów.

4. Brak szerszej analizy cokołu w porządkach architektonicznych - doryckim, jońskim, korynckim, ale i w pracach teoretyków architektury - Palladia, Serlia, Feuerbacha wymieniając tylko kilka problemowych nazwisk. Analiza cokołu w porządku doryckim została wspomniana dopiero w rozdziale 2.3 *Cokół w przestrzeni zurbanizowanej i w małej architekturze* (s. 73), a teoretycy zostali wymienieni w *Podsumowaniu*, co powinno być znacznie wcześniej

5. Brak szerszego przeanalizowania strefy parteru, którą często zaliczano do funkcji cokołu, co jest w pełni poprawne i uzasadnione. W części poświęconej analizie relacji

między fundamentowaniem i cokołem budynku niektóre rozwiązania potraktowano zbyt szeroko - np. zbędna prezentacja w pracy fundamentów palowych (rozdz. 4.1, s. 102-103). Szereg fragmentów dotyczących technik budowlanych - np. konstrukcji budynków drewnianych także jest zbędnych (np. informacje o konstrukcji sumikowo-łatkowej, niektórych nazwach - np. rysiach itd. - rozdz. 4.1, s. 104-105)

6. Nie wszystkie reprodukowane dzieła są cokołami - np. rys. 6 na s. 9 przedstawia fragment blendy i znajdujący się w jej dolnej części okapnik. Spotyka się też mało precyzyjne zdefiniowanie cokołu - często za cokół uznaje się podmurówkę lub wyniesienie służące lepszej prezentacji budowli (np. na s. 28 w odniesieniu do budowli starożytnych). Gotyckie czy nowożytnie przypory nie są cokołami (s. 45). Kamienna okładzina budowli gotyckich jest typowym elementem krakowskiej architektury gotyckiej w XIV wieku, a nie pełniła funkcji cokołu.

7. Liczne przypisy internetowe nie zawierają dat wejścia, a cytowane niektóre hasła z Wikipedii nie mają zbyt dużej wartości naukowej, szczególnie, że nie podano ich autorów, którzy są anonimowi. W tekście i w spisie brak źródeł wielu ilustracji (np. s. 17-19), poza wskazaniem adresów stron internetowych. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do rekonstrukcji wielu budowli, które mają konkretnych autorów i badaczy.

8. Wykaz dostępnej literatury z pogranicza kilku dyscyplin naukowych jak z teorii architektury, budownictwa oraz z architektury jest poprawny, jednak wskazane byłoby wykorzystanie adekwatnych polskich wydawnictw z zakresu detalu architektonicznego, historii architektury i prac omawiających konkretne budowle.

9. W uzupełnieniu pracy postulowałbym zawarcie wniosków, które pozwoliłyby na uwzględnienie w polskich przepisach budowlanych wiedzy na temat cokołów, a także pozwoliłyby na opracowanie „Poradnika dla projektanta” z zakresu kształtowania się różnych elementów budynku, w tym i cokołów. Należy podkreślić, że praca została napisana z perspektywy praktyka-projektanta, z czego wynika zaprezentowany punkt widzenia Doktoranta.

Pomimo powyższych uwag stwierdzam, że praca jest klarowna, napisana dobrym językiem i jej dużą zaletą jest problemowa konstrukcja dysertacji zbierająca wiele różnych przykładów cokołów i omawiająca ich odmienne funkcjonowanie w różnych budowlach. Należy też podkreślić solidne przygotowanie pracy. Doktorant wykonał szerokie kwerendy i porusza wiele wątków. Niektóre z nich mogłyby być tematem samodzielnych rozpraw – np. problem rozwiązań budowlanych stosowanych w cokołach. Praca jest efektem ogromnej pracy Doktoranta. Świadczy o tym zarówno tekst jak i zakres wykonanych analiz. Doktorantowi udało się przede wszystkim szczegółowo zrelacjonować udział architekta

projektanta i architekta-twórcy w projektowaniu i kształtowaniu budowlanym cokołów. Za duże osiągnięcie uważam zebranie w jednej pracy całej teorii w tej dziedzinie, jak i analizę konkretnych rozwiązań w wybranych budynkach. Szczególnie cenne są opracowane schematy budowlane cokołów, co uważam za dużą zaletę pracy. Niewątpliwie uzupełniony powinien być problem klasycznych teorii architektonicznych w kształtowaniu się cokołów. Uważam, że praca winna zostać opublikowana przynajmniej w części. Opracowanie wyróżnia się nakładem wykonanej pracy przez Doktoranta, a wysunięte zarzuty wynikają z braku doświadczenia analizy złożonej problematyki problemowej pracy i poruszania się na styku kilku różnych dziedzin.

Podsumowując z pełnym przekonaniem stwierdzam, że praca mgr inż. arch. Macieja Bartosa pt. *Cokół budynku - funkcja i forma* ukończona w Krakowie w 2017 roku spełnia wszystkie wymogi stawione rozprawom doktorskim, a Doktorant może być dopuszczony do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

